

Svet
Evropske unije

Bruselj, 4. junij 2021
(OR. en)

9147/21

SOC 372
EMPL 278
ECOFIN 564
EDUC 221
SAN 359
GENDER 70
ANTIDISCRIM 70

DOPIS

Pošiljatelj:	Odbor za zaposlovanje in Odbor za socialno zaščito
Prejemnik:	Odbor stalnih predstavnikov/Svet
Zadeva:	Evropski semester a) Ocena izvajanja priporočil za posamezne države za leto 2020 in ustreznih priporočil za posamezne države za leto 2019 – mnenje Odbora za zaposlovanje in Odbora za socialno zaščito – potrditev

V prilogi vam pošiljamo navedeno mnenje, da bi ga Svet (EPSCO) lahko potrdil 14. junija 2021.

Mnenje Odbora za zaposlovanje in Odbora za socialno zaščito o ciklu evropskega semestra 2021

Preambula

Na podlagi določb naslovov IX in X Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU), mandata odborov na podlagi členov 150 in 160, ter sklepa Sveta o ustanovitvi odborov sta Odbor za zaposlovanje (EMCO) in Odbor za socialno zaščito (SPC) opravila analizo izvajanja priporočil Sveta za posamezne države za leto 2020 in delov ustreznih priporočil za posamezne države za leto 2019 na področjih zaposlovanja, socialne zaščite in socialne vključenosti (**oddelek 2** tega mnenja).

Oddelek 1 vsebuje stališči odborov o vidikih upravljanja evropskega semestra.

Oddelek 1:

Splošni vidiki upravljanja cikla evropskega semestra 2021 in stališča o prihodnosti semestra

Evropski semester je bil v zadnjem desetletju okvir za usklajevanje ekonomskih politik v EU, ki celovito zajema fiskalno, gospodarsko in socialno politiko ter politiko zaposlovanja.

Upravljanje politike zaposlovanja in socialne politike je v celoti vključeno v evropski semester¹. Člen 148 PDEU je podlaga za številne naloge, ki so določene v Pogodbi in ki vse vključujejo ključno vlogo odborov Sveta EPSCO: smernice za zaposlovanje, skupno poročilo o zaposlovanju, pa tudi druge dejavnosti spremljanja na področjih zaposlovanja in socialnih zadev. Pogodba od držav članic zahteva, da prispevajo k „*usklajeni strategiji zaposlovanja*“ ... „*na način, ki je skladen*“ s širšimi smernicami ekonomskih politik (člen 146 PDEU). Poleg tega sklepa Sveta o ustanovitvi EMCO in SPC pozivata odbora, naj prispevata k vsem vidikom evropskega semestra v okviru svojih pristojnosti in o njih poročata Svetu.

EMCO v skladu s členom 148 PDEU vsako leto preveri ukrepe, ki jih države članice sprejmejo za izvajanje svojih politik zaposlovanja, ob upoštevanju smernic za zaposlovanje, kot so določene v nacionalnih reformnih programih, in o svojem preverjanju obvesti Svet. SPC na podlagi svojega mandata izvede podobno analizo izvajanja reform na področjih, ki so v njegovi pristojnosti. Rezultati teh dejavnosti spremljanja se sporočijo Svetu in se uporabijo v razpravi o priporočilih za posamezne države, izdanih državam članicam (v ciklih 2019 in 2020 se več kot 40 % od teh nanaša na izzive na področjih zaposlovanja, znanj in spretnosti ter socialne politike). Poleg tega EMCO na podlagi navedenega preverjanja in v sodelovanju s SPC Evropskemu svetu predloži svoj prispevek k skupnemu poročilu o zaposlovanju v zvezi s stanjem na področju zaposlovanja v Uniji in izvajanju smernic za zaposlovanje.

Zaradi izbruha pandemije COVID-19 v začetku leta 2020 so bile potrebne **začasne prilagoditve evropskega semestra**. Sedanja kriza je zahtevala izredne ukrepe, na podlagi katerih je bil vzpostavljen mehanizem za okrevanje in odpornost, tj. instrument na področju financiranja za naložbe in reforme brez primere za ublažitev gospodarskih in socialnih učinkov krize ter podporo vključujočemu in trajnostnemu gospodarskemu okrevanju, pa tudi pravičnemu zelenemu in digitalnemu prehodu.

¹ Pravna podlaga za evropski semester je določena v členu 121 PDEU o usklajevanju ekonomskih politik in členu 148 o usklajevanju politike zaposlovanja.

Mehanizem za okrevanje in odpornost je učinkoval tako na časovni okvir kot na rezultate evropskega semestra, kar pa je vplivalo tudi na postopek večstranskega nadzora razvoja politike zaposlovanja in socialne politike. Zlasti so bili kot glavni referenčni dokumenti o pobudah držav članic za reforme v tem neobičajnem ciklu semestra namesto nacionalnih reformnih programov določeni načrti za okrevanje in odpornost. Poročila za posamezne države za leto 2021 naj bi nadomestila ocena načrtov za okrevanje in odpornost, ki jo bo pripravila Komisija, medtem ko nefiskalna priporočila za posamezne države v letu 2021 ne bodo objavljena. Poleg tega so bili večstranski pregledi v EMCO in SPC v letu 2021 opravljeni pred objavo načrtov za okrevanje in odpornost, zato odbora nista mogla v zadostni meri upoštevati potenciala ukrepov, predvidenih v nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost, za obravnavanje priporočil za posamezne države za obdobje 2019–2020 na področjih zaposlovanja in socialnih zadev. V postopku upravljanja mehanizma za okrevanje in odpornost ni bila predvidena formalna vloga Sveta EPSCO in njegovih svetovalnih organov, kar pomeni znatno odstopanje od prejšnjih let, v katerih sta bila EMCO in SPC vključena v vse vidike evropskega semestra, ki spadajo v njuno pristojnost.

Glede na navedeno **sta EMCO in SPC še naprej spremljala prizadevanja držav članic za obravnavanje priporočil za posamezne države za leto 2020 in ustreznih priporočil za posamezne države za leto 2019**. Oba odbora sta skupaj preučila vprašanja medsektorske narave, kar je omogočilo celovito preučitev skupnih izzivov in oblikovanje ustreznih odzivov politike. Odbora sta znatno razširila uveljavljene horizontalne razprave, pri čemer sta večji poudarek namenila večstranskim in tematskim vidikom svojega dela. S tem so države članice dobile dodatne priložnosti za izvedbo poglobljenih razprav o tem, kako obravnavati strukturne in nove izzive, ki dopolnjujejo preglede priporočil za posamezne države.

EMCO in SPC sta si še naprej prizadevala za vključitev **ustreznih odborov in svetovalnih organov drugih sestav Sveta** v svoje dejavnosti, povezane s semestrom. EMCO je svoje razprave o priporočilih za posamezne države glede izobraževanja, usposabljanja ter znanj in spretnosti izvedel skupaj z Odborom za izobraževanje, medtem ko si je SPC prek svojih nacionalnih delegatov prizadeval za sodelovanje Delovne skupine na visoki ravni za javno zdravje. To medsebojno sodelovanje je okrepilo politično vsebino razprav ter prispevalo k celovitejši obravnavi vprašanj v pristojnosti EMCO in SPC.

Začasno spremenjeni proces semestra je vplival na medsebojno sodelovanje z Odborom za ekonomsko politiko, socialnimi partnerji in predstavniki organizacij civilne družbe. Zlasti neobstoje nefiskalnih priporočil za posamezne države v letu 2021 je **zmanjšal priložnosti za skupno delo odborov Sveta EPSCO in Sveta ECOFIN v zvezi s semestrom**. Kljub temu sta EMCO in Odbor za ekonomsko politiko aprila 2021 izmenjala mnenja o temah skupnega interesa, ki so pomembne tudi za upravljanje evropskega semestra (akcijski načrt za socialni steber, s posebnim poudarkom na krovnih ciljih EU in revidiranem pregledu socialnih kazalnikov; priporočilo Komisije o učinkoviti aktivni podpori zaposlovanju ter izvajanje podpore za ublažitev tveganj za brezposelnost v izrednih razmerah). Odbora Sveta EPSCO si bosta še naprej prizadevala za nadaljnje možnosti za redno in tesnejše sodelovanje med odboroma v naslednjem ciklu semestra in po njem ter se še naprej zavzemala za pridobivanje mnenj socialnih partnerjev in organizacij civilne družbe.

EMCO in SPC menita, da **evropski semester ostaja učinkovito orodje za usklajevanje**, kar zadeva spodbujanje trajnostne in vključujoče gospodarske rasti, konkurenčnosti in zaposlovanja ter ustrezne socialne zaščite in socialne vključenosti, zlasti med sedanjo krizo. Ministri in ministrice so v sklepih Sveta EPSCO o letni strategiji za trajnostno rast za leto 2021 pozvali k čimprejšnji vrnitvi k povsem delujočemu ciklu evropskega semestra, ki bi omogočil celovit proces večstranskega nadzora na področju politike zaposlovanja in socialne politike, hkrati pa okrepil celostno usklajevanje ekonomske politike, politike zaposlovanja in socialne politike.

Kar zadeva postopkovne prilagoditve v zvezi s ciklom semestra 2021, člani in članice menijo, da so bile spremembe, ki jih je sprožil mehanizem za okrevanje in odpornost, upravičene. Spremenjene zahteve glede poročanja so državam članicam omogočile, da se osredotočijo na nujne ukrepe in reforme politike za spopadanje s krizo. Vendar bi morale te prilagoditve ostati začasne, **člani in članice obeh odborov pa izjemno močno podpirajo pravočasno ponovno vzpostavitev celovitega procesa semestra, s katerim bi že v naslednjem ciklu ponovno uvedli vse ključne elemente semestra**.

Odbora zlasti menita, da je **ključnega pomena zagotoviti ustrezno spremljanje razvoja na področju politike zaposlovanja in socialne politike ter odzivov politike**. Člani in članice so poudarili, da je proces semestra močno usmerjen v prihodnost ter da se je treba še naprej osredotočati na dolgoročne strukturne izzive s širšimi pristojnostmi, ki presegajo reforme in naložbe, predvidene v okviru načrtov za okrevanje in odpornost.

V zvezi s tem bi morali **nacionalni reformni programi** ostati ustrezno orodje za poročanje o strukturnih reformah in napredku pri izvajanju priporočil za posamezne države, ocena izvajanja načrtov za okrevanje in odpornost pa bi morala biti v celoti vključena v proces semestra. V zvezi s tem **bi bilo treba boljše opredeliti povezavo med nacionalnimi reformnimi programi ter načrti za okrevanje in odpornost**. Ker nacionalni reformni programi zajemajo širši obseg vprašanj v celovitem procesu semestra, bi se lahko poročanje o izvajanju načrtov za okrevanje in odpornost, vključno z doseganjem mejnikov in ciljev iz načrtov za okrevanje in odpornost, vključilo v nacionalne reformne programe. Pomembno je preprečiti podvajanje pri poročanju. Poleg tega odbora Sveta EPSCO v skladu s svojim mandatom menita, da bi morala biti vključena v razpravo o izvajanju in spremljanju načrtov za okrevanje in odpornost ter nacionalnih reformnih programov.

Odbora menita, da bi bilo treba ohraniti vidike **večstranskega nadzora** procesa semestra. Celovita in redna **poročila za posamezne države** iz prejšnjih ciklov bi bilo treba ponovno uvesti od naslednjega cikla naprej, kar bi bilo uporabljeno kot podlaga za izmenjavo med Komisijo in državami članicami v zvezi z napredkom pri izvajanju priporočil za posamezne države. EMCO in SPC prav tako vztrajata pri stališču, da bi bilo treba ponovno uvesti nefiskalna **priporočila za posamezne države**, tudi glede na pomen zaposlovanja in socialnih vprašanj v programih reform držav članic. Številne države članice podpirajo **priporočila za posamezne države z večletno razsežnostjo na nekaterih področjih politike, ki bi jih spremljala letna poročila za posamezne države in večstranski nadzor**.

Skupno poročilo o zaposlovanju bi moralo še naprej zagotavljati letni pregled ključnih dogodkov na področju zaposlovanja in socialnih zadev v Evropski uniji, vključno z reformnimi prizadevanji držav članic. Skupno poročilo o zaposlovanju ostaja ustrezno orodje za spremljanje in analizo. V prihodnosti bo lahko še naprej odražalo učinek pandemije na razvoj na področju zaposlovanja in socialnih zadev, hkrati pa bo njegova analitična podlaga razširjena z vključitvijo novih krovnih ciljev EU in revidiranega pregleda socialnih kazalnikov ter bi lahko odražala tudi ukrepe za okrevanje in odpornost, ki jih države članice izvajajo v okviru svojih načrtov za okrevanje in odpornost. Skupno poročilo o zaposlovanju bi moralo v prihodnje še naprej spremljati izvajanje smernic za zaposlovanje v skladu s Pogodbo in poročati o izvajanju načel socialnega stebra, ki so bila vključena v smernice za zaposlovanje. Še vedno so relevantna tudi druga obstoječa orodja za spremljanje s strani EMCO in SPC, ki bi jih bilo treba še naprej vključevati v proces semestra.

EMCO in SPC sta pozdravila tudi povezave s semestrom v **akcijskem načrtu za evropski steber socialnih pravic**. Krovni cilji EU na področjih zaposlovanja, znanj in spretnosti ter socialne politike, predstavljeni v načrtu, ustrezajo pozivom obeh odborov ter ministrov in ministric Sveta EPSCO za nadaljnje ukrepanje na podlagi strategije Evropa 2020. Glede na izjavo iz Porta² bi bilo treba krovne cilje, napovedane v akcijskem načrtu za evropski steber socialnih pravic, v celoti vključiti v evropski semester na podlagi izkušenj s strategijo Evropa 2020.

² Evropski svet, 8. maj 2021, izjava iz Porta. Voditelji in voditeljice so na socialnem vrhu v Portu pozdravili „*nove krovne cilje EU [...] in revidirani pregled socialnih kazalnikov, predlagane v akcijskem načrtu, saj bodo pripomogli k spremljanju napredka pri izvajanju načel stebra socialnih pravic ob upoštevanju različnih nacionalnih okoliščin in znotraj okvira za usklajevanje politik v kontekstu evropskega semestra*“.

Kar zadeva prihodnost, odbora priznavata, da je mogoče iz cikla semestra 2021 pridobiti pozitivne izkušnje, vendar ponovno poudarjata, da bi bilo treba v procesu semestra ohraniti **vlogo Sveta EPSCO in njegovih svetovalnih organov** v skladu s preteklimi cikli semestra ter ob polnem izvajanju Pogodbe (člen 148 PDEU) in zadevnih mandatov obeh odborov. Glede na to, da je semester postal okvir upravljanja za mehanizem za okrevanje in odpornost, pa tudi za akcijski načrt za evropski steber socialnih pravic, bodo morda potrebne nekatere spremembe v prihodnjem procesu semestra. Vendar je še naprej pomembno, da **se ohrani ravnovesje med začasnimi ciljno usmerjenimi prilagoditvami, povezanimi z uvedbo mehanizma za okrevanje in odpornost, ter širšim namenom semestra**. Prizadevanja za racionalizacijo in optimizacijo prihodnjih ciklov semestra bi morala vključevati **dialog z državami članicami** ter **ustrezno razpravo v zadevnih sestavah Sveta in njihovih svetovalnih organih**. Sodelovanje med svetovalnimi odbori Sveta EPSCO in drugimi pripravljalnimi telesi Sveta, zlasti Odborom za ekonomsko politiko, Odborom za izobraževanje in Delovno skupino na visoki ravni za javno zdravje, bi bilo treba dodatno okrepiti v okviru celovitega procesa semestra. Zagotoviti bi bilo treba tudi stalno vključenost socialnih partnerjev in organizacij civilne družbe.

Oddelek 2:

Glavne ugotovitve iz pregledov izvajanja priporočil za posamezne države za leto 2020 in ustreznih priporočil za posamezne države za leto 2019 v okviru večstranskega nadzora, ki sta jih opravila EMCO in SPC: kriza je bila uporabljena kot spodbuda za ukrepanje, vendar so za prehod s kratkoročnih ukrepov na dolgoročnejshe strukturne reforme potrebna nadaljnja prizadevanja

Večstranski nadzor, ki zajema medsebojne strokovne preglede prizadevanj za izvajanje reform v državah članicah, je ena od glavnih nalog Odbora za zaposlovanje (EMCO) in Odbora za socialno zaščito (SPC). V okviru evropskega semestra ima ključno vlogo, saj omogoča skupno razumevanje izzivov, ki so povezani med seboj, ter z izmenjavo znanja o politikah in najboljših praks podpira reformna prizadevanja držav članic.

V letu 2020 je bilo treba zaradi izbruha pandemije COVID-19 začasno prilagoditi evropski semester, pa tudi vzpostaviti mehanizem za okrepanje in odpornost ter ga vključiti v proces semestra. Odbor za zaposlovanje in Odbor za socialno zaščito sta prilagodila svoje dejavnosti, povezane s semestrom, in še naprej spremljala prizadevanja držav članic za izvajanje reform z večstranskimi pregledi, osredotočenimi na priporočila za posamezne države za leto 2020, pri čemer se elementi priporočil za posamezne države za leto 2019 še vedno štejejo za pomembne.

EMCO in SPC sta v prvi polovici leta 2021 opravila 112 takšnih pregledov, vključno s 14 pregledi na področjih skupnega interesa, ki sta jih skupaj izvedla oba odbora. Preglede na področju izobraževanja, usposabljanja ter znanj in spretnosti (skupno 26) sta skupaj opravila EMCO in Odbor za izobraževanje. Poleg navedenih pregledov je bil kot skupna tematska razprava EMCO in SPC prvič organiziran pregled izvajanja priporočila Sveta o vključevanju dolgotrajno brezposelnih na trg dela za leto 2020.

Pri vseh pregledih za posamezne države so vrednotenja temeljila na poročilih držav članic o najnovejših sprejetih ukrepih, ki jim je sledilo ocenjevanje teh ukrepov s strani drugih držav članic in Komisije. Da bi se poudaril večstranski vidik pregledov, je bil v letu 2021 okrepljen tematski element v obliki poglobljenih razprav o vsakem področju politike v pristojnosti obeh odborov. Tematska narava razprav v obeh odborih je bila vključena v pripravo horizontalnih sklepov, ki so predstavljeni v tem oddelku.

Reforme na področju aktivnih politik trga dela in javnih zavodov za zaposlovanje

Februarja 2021 je bilo opravljenih 20 pregledov na področju aktivnih politik trga dela in javnih zavodov za zaposlovanje. Poudarek je bil predvsem na odzivih politike v okviru COVID-19, kot so ureditve skrajšanega delovnega časa, obravnavani pa so bili tudi bolj strukturni vidiki, kot je dostop do mladih in ranljivih skupin, pa tudi učinkovitost javnih zavodov za zaposlovanje pri zagotavljanju storitev brezposelnim in iskalcem zaposlitve, zlasti v okviru pandemije.

Izbruh pandemije je države članice prisilil, da so svoja prizadevanja osredotočile na blažitev posledic krize za delavce, gospodinjstva in podjetja. Odziv je vključeval kombinacijo ukrepov fiskalne politike ter ukrepov na področju politike zaposlovanja in socialne politike. Za ohranjanje delovnih mest so se večinoma uporabljale ureditve skrajšanega delovnega časa in subvencije za plače. V nekaterih primerih so sheme temeljile na obstoječih – vendar razširjenih in/ali prilagojenih – instrumentih, v drugih pa so bili uvedeni *novi* ukrepi.

Učinek pandemije je bil asimetričen, zato je različno močno vplival na delovno silo. Posledično so bile različne oblike finančne pomoči zagotovljene zlasti samozaposlenim osebam ali osebam z netipičnimi pogodbami, vključno s sezonskimi delavci in drugimi ranljivimi skupinami, pri čemer so mladi in ženske med osebami s pogodbami za določen čas običajno prekomerno zastopani. Kljub temu je imela pravočasna podpora ključno vlogo pri blaženju splošnega učinka krize na stopnje zaposlenosti, zagotavljanju ohranjanja delovnih mest in polaganju temeljev za obvladovanje prehodov med zaposlitvami. V številnih državah članicah so bili protikrizni ukrepi oblikovani skupaj s socialnimi partnerji.

Države članice so okrepile tudi aktivne politike trga dela, zlasti v zvezi z usposabljanjem in svetovanjem za iskalce zaposlitve in delavce, pri katerih obstaja veliko tveganje, da bodo izgubili zaposlitev. Poleg ukrepov za subvencionirano zaposlovanje se izvajajo tudi učenje na daljavo, izpopolnjevanje in prekvalifikacija ter digitalno usposabljanje, da bi podprli tako delavce (vključno z začasno odpuščenimi delavci) kot iskalce zaposlitve. Države članice so pogosto uporabljale tudi prožne ureditve dela, kot je delo na daljavo, čeprav je bilo treba v nekaterih primerih revidirati nacionalni regulativni okvir. Uvedene so bile tudičasne prilagoditve sistemov socialne zaščite.

Na splošno so države članice celovito obravnavale elemente priporočil za posamezne države v zvezi z blažitvijo učinka krize na zaposlovanje, čeprav so v večini pregledanih držav članic potrebna dodatna prizadevanja za odpravo naraščajoče brezposelnosti mladih in zagotavljanje podpore ranljivim skupinam.

Izpostavljene so bile tudi nekatere slabosti, ki se večinoma nanašajo na odzive politike na strukturne izzive. Med razpravo se je izkazalo, da je kriza zaradi COVID-19 v več državah članicah prekinila ali upočasnila izvajanje reform aktivacijskih ukrepov in reform javnih zavodov za zaposlovanje. Še vedno obstajajo pomembni izzivi v zvezi z zmogljivostjo in organizacijo javnih zavodov za zaposlovanje, sodelovanjem iskalcev zaposlitve pri aktivnih politikah trga dela, učinkovito in ciljno usmerjeno podporo iskalcem zaposlitve, mladim, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo, in drugim ranljivim skupinam, kot so invalidi in osebe z migrantskim ozadjem, ter odpravljanjem ovir za udeležbo na trgu dela. V večini držav članic so za odpravo teh težav še vedno potrebne strukturne reforme, ki temeljijo na ciljno usmerjenih pristopih, v nekaterih primerih pa je izvajanje še vedno v zgodnji fazi. Kljub temu so bila izvedena ali načrtovana nekatera prizadevanja za povečanje števila zaposlenih in izboljšanje tehnološke opreme, ki se uporablja v javnih zavodih za zaposlovanje, vključno z vlaganjem v digitalizacijo storitev, da se poveča njihova zmogljivost in zagotovi kontinuiteta med pandemijo in po njej.

Razpoložljivost financiranja EU (zlasti iz ESS, SURE in REACT-EU) je prispevala k znatnemu povečanju nacionalnih sredstev, namenjenih izvajanju ureditev skrajšanega delovnega časa ter podobnih ukrepov za ohranjanje delovnih mest in podporo iskalcem zaposlitve, pa tudi ukrepov za podporo zmogljivosti javnih zavodov za zaposlovanje. Kljub temu so bili izraženi pomisleki glede dolgoročnejšega stanja, ko so bili ukrepi nujne pomoči ukinjeni. To je tesno povezano tudi s splošnim procesom gospodarskega prestrukturiranja in izzivom ocenjevanja sposobnosti preživetja podjetij kot podlage za prilagoditev ureditev skrajšanega delovnega časa in podporo subvencioniranju plač. V zvezi s tem bi bilo treba upoštevati tudi razširjenost pomanjkanja znanj in spretnosti v nekaterih sektorjih. Države članice razmišljajo tudi o novih reformah in naložbah na področju aktivacijskih ukrepov, pri čemer uporabljajo sredstva instrumenta NextGenerationEU prek mehanizma za okrevanje in odpornost.

Obstaja splošno soglasje, da so potrebni ukrepi za spodbujanje premestitev delavcev na trgu dela, pri čemer je treba posebno pozornost nameniti zaposlitvenim možnostim tistih skupin, ki jih je kriza najbolj prizadela, zlasti mladih, žensk, invalidov in oseb z migrantskim ozadjem. Države članice v zvezi s tem preučujejo predvsem uvedbo in izvajanje ukrepov za izpopolnjevanje in prekvalifikacijo kot eno glavnih prednostnih nalog za prihodnje ukrepe politike v skladu z digitalnim in zelenim prehodom.

Za oceno učinka pandemije ter – po potrebi – zagotavljanje nadaljnje podpore so potrebni stalno spremljanje in ocene učinka.

Reforme na področju udeležbe žensk na trgu dela z dostopom do vzgoje in varstva predšolskih otrok ter dolgotrajne oskrbe

EMCO in SPC sta aprila 2021 skupaj pregledala ustrezna priporočila za posamezne države za leto 2019 za štiri države članice in eno priporočilo za leto 2020 za eno državo članico v zvezi z udeležbo žensk na trgu dela z dostopom do vzgoje in varstva predšolskih otrok ter dolgotrajne oskrbe, vključno z vključevanjem aktivnih politik trga dela in socialnih politik glede ene države članice.

Razprava je razkrila številne skupne izzive politike, med drugim v zvezi z vztrajno vrzeljo v stopnji zaposlenosti, visokim deležem žensk s skrajšanim delovnim časom, plačno in pokojninsko vrzeljo med spoloma ter vzroki zanje. Skrbstvene obveznosti po eni strani močno vplivajo na udeležbo žensk na trgu dela, po drugi strani pa so še vedno prisotni spolni stereotipi, ki močno vplivajo na rezultate. Zato je bil izpostavljen močan vidik spola v sektorju dolgotrajne oskrbe in njegov vpliv na vse, ki opravljajo formalno in neformalno skrbstveno delo.

Nekatere države članice so opozorile, da je delež žensk, ki delajo s skrajšanim delovnim časom, včasih visok že pred oblikovanjem družine in da se ta s časom ne spreminja. K odpravi plačne in pokojninske vrzeli med spoloma lahko pripomorejo različni ukrepi za večjo preglednost na trgu dela, tudi ob pomoči digitalnih in analitičnih instrumentov.

Države članice so vlagale v vzgojo in varstvo predšolskih otrok, da bi izboljšale razpoložljivost in kakovost storitev. V razpravi je bila omenjena tudi relevantnost barcelonskih ciljev.

V razpravi o družinskih politikah, ki podpirajo udeležbo žensk na trgu dela, je bila izpostavljena vloga storitev, zlasti v vzgoji in varstvu predšolskih otrok, v kombinaciji z dobro zasnovanimi prejemki. Usklajevanje različnih vladnih ravni je lahko pomembno za zagotovitev razpoložljivosti storitev. Socialne prejemke je treba povezati z aktivacijskimi politikami, to pa v nekaterih primerih pomeni, da si morajo države članice dodatno prizadevati za boljše usklajevanje različnih vpletenih vladnih struktur. Na splošno sta za učinkovitost politik pomembna usklajevanje različnih deležnikov in sodelovanje med njimi.

Nekatere države članice so reformirale starševske dopuste in nadomestila ter razširile očetovska nadomestila, da bi izboljšale usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja. Izpostavljen je bil pomen aktivnih politik zaposlovanja, pa tudi ukrepov za ozaveščanje prek ciljno usmerjenih storitev za najranljivejše.

Razprava je pokazala, da je lahko razširitev formalnih storitev dolgotrajne oskrbe učinkovit instrument za podporo udeležbi žensk na trgu dela. Med zadevnimi ukrepi politike so tudi razvoj storitev oskrbe na domu in v skupnosti (npr. dnevnovarstveni centri).

Nekatere države članice s pridom uporabljajo sredstva Evropskega socialnega sklada (ESS) za podporo naložbam v vzgojo in varstvo predšolskih otrok ter dolgotrajno oskrbo, nekaj držav članic pa načrtuje koriščenje sredstev iz mehanizma za okrevanje in odpornost. V zvezi s tem je bil izpostavljen pomen trajnosti takih naložb.

Spremljanje in ocenjevanje politik sta bila izpostavljena kot pomembna elementa za učinkovitost politik.

Reforme na področju segmentacije trga dela, plač, obdavčitve dela in neprijavljenega dela

Segmentacija trga dela, plače, obdavčitev dela in neprijavljeno delo so še vedno strukturno pomembna področja politike, tudi v sedanjih razmerah, ki jih zaznamujejo precejšnje spremembe v vzorcih zaposlovanja zaradi pandemije COVID-19. Odbor za zaposlovanje je februarja 2021 opravil pregled teh področij politike v devetih državah članicah, predvsem kar zadeva relevantne elemente priporočil za posamezne države za leto 2019.

Pandemija COVID-19 je razkrila že obstoječe ranljivosti na trgih dela, pri čemer je bilo zaradi pandemije največ delovnih mest izgubljenih predvsem v panogah, v katerih prevladujejo manj varne oblike zaposlitve; to vključuje samozaposlitev, zaradi tega pa so nesorazmerno prizadete predvsem ranljive skupine in mladi, tudi zaradi njihovega visokega deleža med delavci z nestandardno obliko zaposlitve. Kriza je tako še bolj izpostavila strukturne izzive. Verjetno jih bo mogoče obvladati s politikami, ki odpravljajo strukturne vrzeli, podpirajo bolj vključujočo in trajnostno rast ter obravnavajo izzive in priložnosti zelenega in digitalnega prehoda.

Pred krizo zaradi COVID-19 je bilo sprejetih več reform za odpravo segmentacije trga dela, pandemija pa je v nekaterih primerih upočasnila njihovo izvajanje ali zmanjšala njihov učinek. Ureditve skrajšanega delovnega časa in podpora samozaposlenim se v sedanjih razmerah še naprej pogosto uporabljajo, pri čemer so ti nujni ukrepi precej dobro sprejeti. Okrepljene so bile tudi aktivne politike zaposlovanja, ki so bile prilagojene učinkom pandemije in so vključevale tudi spodbude za zaposlovanje. Poudarjeno je bilo, da sta ustrezna zasnova in zadostna ozaveščenost med delodajalci ključnega pomena za uspešno izvajanje tovrstnih ukrepov. Potreben je uravnotežen pristop, da bi se upoštevali vidiki ustvarjanja/izginjanja delovnih mest in potreba po dodatnem prizadevanju za zmanjšanje segmentacije trga dela. Poleg ohranjanja delovnih mest in podpore za ustvarjanje delovnih mest je treba upoštevati tudi potrebe po kakovosti delovnih mest in prerazporeditvi.

V nekaterih primerih bi protikrizni ukrepi lahko pozornost odvrčali od dolgoročnih strukturnih ovir na trajnejše oblike zaposlovanja. V številnih državah članicah so ukrepanje inšpektoratov za delo in ukrepi za krepitev njihove zmogljivosti ključni dejavniki pri zmanjševanju segmentacije trga dela. V ta namen se lahko učinkovito kombinirajo spodbude, kot so subvencije za zaposlovanje, in odvrčilni ukrepi v obliki glob. Čeprav sta analiza in ocena učinkov ukrepov, sprejetih za zmanjšanje segmentacije, pomembni, je bilo ugotovljeno, da bi bili zaradi učinka sedanje pandemije COVID-19 lahko težavni, zlasti glede na omejitve in osredotočenost na ukrepe, sprejete za ohranitev delovnih mest.

Pri plačni vrzeli med spoloma je pomembno analizirati temeljne vzroke in sprejeti celostne ukrepe, tudi s prilagoditvijo sistema nadomestil, kot se je pokazalo v enem od pregledanih primerov.

Orodja IKT so lahko koristna tako pri odpravljanju segmentacije trga dela kot pri ozaveščanju o njenih škodljivih posledicah, pa tudi pri odpravljanju plačne vrzeli med spoloma. Več držav članic je navedlo, da bodo ukrepi na tem področju vključeni v nacionalne načrte za okrevanje in odpornost, medtem ko v nekaj državah članicah o tem še vedno razpravljajo.

Glede obdavčitve dela je bil dosežen napredek pri dodatnem zmanjševanju davčne obremenitve dela, zlasti za nizke in srednje visoke dohodke, predvsem z ukrepi davčnih olajšav in zmanjšanjem socialnih prispevkov. Nekateri ukrepi, ki so jih nedavno uvedli v državah članicah, so bili oblikovani za podporo podjetjem pri spopadanju s krizo zaradi COVID-19 in so začasni, vendar so bili sprejeti tudi trajni ukrepi.

Omenjeni so bili pomisleki, ali so te davčne spremembe srednjeročno fiskalno nevtralne, saj je bil dosežen le majhen napredek pri preusmeritvi bremena na davčne osnove, ki močnejše podpirajo vključujočo in trajnostno rast. Takšna preusmeritev obdavčitve, ki je v sedanjih razmerah pomembna, saj bi lahko prispevala k vključujočemu okrevanju in podprla zeleni prehod, je še vedno možna. Ostajajo še druga vprašanja, povezana z davčnim sistemom, zlasti specifične vrzeli ali neučinkovitosti, pa tudi dejavniki, ki prejemnike drugega dohodka v gospodinjstvu odvrtačajo od dela. Pri slednjem gre tudi za vprašanje razlik med spoloma, saj so prejemniki drugega dohodka v gospodinjstvu večinoma ženske.

V zvezi z neprijavljenim delom so bili izpostavljeni pomen večdimenzionalnih strategij ter ključna vloga inšpektoratov za delo in sodelovanje med različnimi organi. Omenjena je bilo tudi, da je treba za obravnavo različnih in večplastnih vidikov neprijavljenega dela sprejeti celovite strategije.

Nekatere države članice nameravajo ukrepe na teh področjih vključiti v svoje načrte za okrevanje in odpornost ali uporabiti finančno podporo iz programa REACT-EU in ESS+.

Na splošno je treba upoštevati spremembe, ki jih je prinesla kriza zaradi COVID-19. Zaradi nove realnosti, ki jo je prinesla kriza, so nekatera analitična orodja in koncepti zastareli ali pa so potrebni celovitejši analitični pristopi, saj razlika med začasno in stalno zaposlitvijo ni več edina pomembna razlika. Porast novih oblik dela, zlasti platformnega dela, je bil izpostavljen kot vprašanje, ki ga bo treba dodatno preučiti v zvezi z vidiki segmentacije.

V pregledu so bili poudarjeni tudi relevantni odzivi politike za spopadanje z izzivi na pregledanih področjih politike, in sicer: da je treba inšpektorate za delo podpreti pri ukrepanju proti neprijavljenemu delu in segmentaciji dela; pregled delovnopravne zakonodaje in regulativnih vrzeli je pomemben za odpravo segmentacije; potrebna je celostna institucionalna strategija, ki bo vsebovala reforme davčnega sistema, politike za usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja, naložbe v strukture otroškega varstva, enako plačilo in druge politike, ki podpirajo enake možnosti za zmanjšanje razlik med spoloma.

Socialni dialog – periodični pregled

Odbor za zaposlovanje je decembra 2020 skupaj z evropskimi in nacionalnimi socialnimi partnerji opravil letni pregled socialnega dialoga. Pregled, katerega namen je bil oceniti napredek pri izvajanju ustreznih priporočil za posamezne države za leto 2020, je osvetlil tudi vključenost socialnih partnerjev v kontekstu krize zaradi COVID-19 ter pripravo nacionalnih reformnih programov in načrtov za okrevanje in odpornost.

V zadevnih državah članicah so okviri za socialni dialog sicer vzpostavljeni, vendar so potrebna nadaljnja prizadevanja za vzpostavitev smiselnega vključevanja socialnih partnerjev v oblikovanje politik in dobro delujoč socialni dialog. Še vedno obstajajo precejšnji pomisleki glede praktičnih vidikov posvetovanja s socialnimi partnerji, in sicer glede njegove preglednosti, pravočasnosti in smiselnosti, pa tudi glede tega, koliko resnično vpliva na oblikovanje politik. Omenjen je bil tudi spodbuden razvoj dogodkov, zlasti večja vključenost socialnih partnerjev v oblikovanje protikriznih ukrepov in določanje minimalne plače. Nekatere države članice socialne partnerje v oblikovanje posebnih ukrepov vključijo že zelo zgodaj.

Socialni partnerji menijo, da so potrebna rednejša in pravočasnejša posvetovanja, da bi lahko ustrezno prispevali k razvoju politik. Vlade bi lahko pri posvetovanju s socialnimi partnerji tudi sistematično zagotavljale povratne informacije o tem, kako so bili njihovi predlogi upoštevani.

Dolgoročnejša krepitev zmogljivosti socialnih partnerjev ostaja pomemben cilj. V zvezi s tem je bila poudarjeno, da ima Evropski socialni sklad specifično vlogo in da je treba redno ocenjevati učinkovitost takih naložb, tudi glede kakovosti prispevkov socialnih partnerjev.

Reforme na področju izobraževanja, usposabljanja ter veščin

Tako kot v prejšnjih letih je Odbor za zaposlovanje marca 2021 skupaj z Odborom za izobraževanje pregledal ustrezna priporočila za posamezne države na področju izobraževanja, usposabljanja ter veščin. Pregled je obsegal 26 držav članic in praviloma vključeval priporočila za posamezne države za leto 2020 in relevantne elemente priporočil za posamezne države za leto 2019. Za tri države članice so bila pregledana samo priporočila za posamezne države za leto 2019 (ali nekateri deli priporočil).

Reformna prizadevanja na področju izobraževanja in veščin segajo že v čas pred pandemijo, nekatere države članice pa so te ukrepe nadaljevale med pandemijo. V okviru spopadanja s krizo je več držav članic povečalo proračunska sredstva za okrepitev naložb v izobraževanje in veščine, zlasti v osnovne digitalne veščine, infrastrukturo in spletne rešitve, kot so digitalne platforme, ki so se izkazale za ključne pri zagotavljanju nemotenega poteka učenja, usposabljanja in dela v obdobjih omejitve gibanja. V okviru teh prizadevanj nekatere države članice preučujejo tudi inovativne pristope, kot so digitalni boni in individualni učni računi.

Kriza zaradi COVID-19 je zaostрила že obstoječe izzive, povezane z izobraževanjem in veščinami. Zaradi omejitev gibanja in ukrepov za omejevanje socialnih stikov so vprašanja, povezana z digitalnim razkorakom in neenakim dostopom do izobraževanja in usposabljanja, postala še bolj pereča. Hkrati veljata izpopolnjevanje in prekvalifikacija za ključna elementa za podporo okrevanju, izboljšanje gospodarske odpornosti ter spodbujanje digitalnega in zelenega prehoda. Kljub naraščajoči brezposelnosti je prišlo do poslabšanja tudi, kar zadeva pomanjkanje nekaterih veščin ter neskladje med ponudbo veščin ter povpraševanjem po njih, zlasti v sektorju IKT.

Države članice praviloma kombinirajo odziv na pandemijo COVID-19 z dolgoročnejšim odzivom na strukturne izzive, med drugim zato, da se podprejo uspešni prehodi na trg dela v kakovostnejša delovna mesta, hkrati pa obravnavajo tudi izzivi, ki jih prinašata digitalni in zeleni prehod. Na vseh ravneh izobraževanja, vključno z vzgojo in varstvom predšolskih otrok, splošnim izobraževanjem, začetnim in nadaljnjim poklicnim izobraževanjem in usposabljanjem, visokošolskim izobraževanjem in izobraževanjem odraslih, je prišlo do precejšnjih naložbenih in reformnih prizadevanj. Države članice so sprejele tudi ukrepe, s katerimi bi sisteme izobraževanja in usposabljanja bolj prilagodile potrebam na trgu dela. Implementirale ali izdelale so načrte za reforme, ki naj bi prispevale k reševanju vprašanj, povezanih z razlikami v izobrazbi in usposobljenosti, ter zmanjšale digitalni razkorak.

Številne pobude politike gredo v pravo smer. Toda napredek pri izvajanju priporočil za posamezne države za leti 2019 in 2020 ni enakomeren. V več državah članicah se še vedno spopadajo z nekaterimi strukturnimi izzivi, ki zahtevajo nadaljnje ukrepanje, zlasti v zvezi z: zgodnjim opuščanjem šolanja, rezultati v splošnem izobraževanju ter poklicnem izobraževanju in usposabljanju (vključno z deležem neuspešnih učencev in rezultati raziskave PISA), nizko udeležbo v izobraževanju odraslih, prenizko usposobljenostjo delovne sile, socialnimi in teritorialnimi neenakostmi pri dostopu do izobraževanja, usposabljanja, digitalnih veščin in infrastrukture. V zvezi s tem so bili med pregledom izpostavljeni težak položaj ranljivih in prikrajšanih skupin ter izzivi, s katerimi se srečujejo invalidi v izobraževanju in pri dostopu do trga dela. Za boljše in obsežnejše rezultate reform je potrebno sodelovanje med deležniki, tako v sektorju izobraževanja in usposabljanja kot v sektorju trga dela in socialne politike. Pomembna elementa reformnih prizadevanj sta tudi spremljanje in ocenjevanje.

Več držav članic poleg nacionalnega financiranja za izvedbo potrebnih reform že s pridom izkorišča razpoložljiva sredstva EU, kot sta Evropski socialni sklad plus in instrument za okrevanje in odpornost, ali pa to namerava storiti. V zvezi s tem bi bilo treba zagotoviti, da se različni viri financiranja med seboj dopolnjujejo.

Več držav članic je opozorilo na cilje in prednostne naloge iz Resolucije Sveta o strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju pri oblikovanju evropskega izobraževalnega prostora in širše (2021–2030).

V okviru nacionalnih programov za okrevanje in odpornost ter načrtovanja sredstev za kohezijsko politiko za obdobje 2021–2027 je Odbor za zaposlovanje pozval tudi k dejavnemu in rednemu sodelovanju socialnih partnerjev pri pripravi in izvajanju ustreznih reform politike zaposlovanja in naložbenih ukrepov.

Vključevanje dolgotrajno brezposelnih na trg dela – periodični pregled

Priporočilo Sveta o vključevanju dolgotrajno brezposelnih na trg dela je bilo pregledano 30. novembra 2020. Ta tretji polletni pregled sta skupaj opravila Odbor za zaposlovanje in Odbor za socialno zaščito, da bi razpravljala o integriranih odzivih politike v kontekstu COVID-19. V pregledu za leto 2020 so bili obravnavani vpliv pandemije na dolgotrajno brezposelne ter odzivi zavodov za zaposlovanje in socialnih služb glede zagotavljanja integriranih storitev. Ocenjeno je bilo, kako so se države članice spopadle z izzivi, s katerimi so se dolgotrajno brezposelni spopadali na začetku gospodarske krize, in kakšni so bili ukrepi, sprejeti za preprečevanje povečanja dolgotrajne brezposelnosti, pa tudi kakšne so možnosti za okrevanje³.

Kar zadeva **zavode za zaposlovanje**, je kriza zaradi COVID-19 najbolj negativno vplivala na posameznikom prilagojeno svetovanje ali profiliranje ter na dostopnost do storitev in njihovo razpoložljivost. Najmanj sta bila prizadeta registracija in zagotavljanje integriranih storitev. Številne države članice so si iz zdravstvenih in varnostnih razlogov prizadevale, da bi se storitve prestavile na splet. Vendar so bili rezultati različni, med drugim tudi zaradi neenakega dostopa do spletnih storitev med dolgotrajno brezposelnimi in neaktivnimi, zlasti tistimi s slabšimi digitalnimi veščinami.

Kar zadeva **socialne službe**, je pregled pokazal, da je pandemija negativno vplivala na zagotavljanje storitev, zlasti tistih, ki zahtevajo osebni stik. Čeprav je bila podpora za ljudi v najbolj ranljivem položaju do neke mere ves čas zagotovljena, je bila usmerjena predvsem na dostop do socialne podpore in njeno neprekinjenost. Ena od prednostnih ciljnih skupin v nekaterih državah članicah so bili prejemniki minimalnega dohodka. Zdi se, da sta bili najmanj prizadeti registracija in integracija storitev. Nekatero države članice so si dodatno prizadevale za izboljšanje dostopa do nadomestil.

³ Ključna sporočila so bila ločeno poslana Svetu EPSCO (januar 2021), gl. dok. 5623/21.

Tudi na negotovost glede dolgoročnih posledic sedanje krize za podporo dolgotrajno brezposelnim je bilo večkrat opozorjeno, saj sta trenutno v ospredju odzivanje predvsem na neposredne učinke krize na izgubo delovnih mest in ohranjanje delovnih mest. V tem kontekstu bodo morala biti prizadevanja za izvajanje politike v srednje- do dolgoročnem obdobju osredotočena na dokončanje programov in ukrepov, ki so bili prekinjeni ali odloženi zaradi pandemije COVID-19, ter na ciljno usmerjeno kombinacijo storitev za dolgotrajno brezposelne in njihovo celostno izvajanje.

Reforme na področju socialne zaščite in socialnega vključevanja

Kriza zaradi COVID-19 nam je nazorno pokazala, kako zelo so sistemi socialne zaščite pomembni za blaženje gospodarskih in socialnih posledic zmanjšane gospodarske dejavnosti in za omogočanje socialnega vključevanja ranljivih skupin. Medtem ko so sistemi socialne zaščite v celoti odigrali svojo vlogo avtomatskih stabilizatorjev, ki ščitijo vir preživetja mnogih, je kriza izpostavila tudi strukturne vrzeli v ustreznosti in pokritosti socialne zaščite ter ukrepov socialnega vključevanja. Nujni ukrepi na ravni EU in nacionalni ravni so pomagali preprečiti hudo socialno krizo po vsej Evropi.

V okviru evropskega semestra je leta 2020 enaindvajset držav članic prejelo priporočilo za posamezno državo v zvezi s socialno zaščito in socialno vključenostjo. Čeprav so se številna priporočila navezovala na krizo zaradi COVID-19, je večina priporočil za posamezne države odražala tudi obstoječe strukturne izzive, ki so bili izpostavljeni že v prejšnjih semestrih, zlasti pa v priporočilih za posamezne države za leto 2019. Priporočila so obravnavala izzive na naslednjih področjih: zagotavljanje dostopa do socialne zaščite za vse (npr. BG, CY, IT, NL, PT, RO, SI, SK); ustreznost in pokritost dajatev dohodkovne podpore v povezavi z dostopom do socialnih in osnovnih storitev (BG, EE, ES, HR, HU, LT, LV, PL, PT, RO in SK), s posebnim poudarkom na krepitvi sodelovanja med javnimi zavodi za zaposlovanje in socialnimi službami (EE, ES, HU, HU in SK); zagotavljanje stanovanj (IE) ter cenovno dostopna in kakovostna vzgoja in varstvo predšolskih otrok, tudi v povezavi s podpiranjem udeležbe žensk na trgu dela (AT, CZ, IT in PL). Izzive, ki so v skupnem interesu, sta skupaj pregledala Odbor za zaposlovanje in Odbor za socialno zaščito.

Med pandemijo so vse pregledane države članice sprejemale nujne ukrepe za okrepitev in ohranitev „običajnega“ delovanja svojih **sistemov socialne zaščite**, zraven pa so izvajale še tekoče reforme. Med takšnimi ukrepi so bili omilitev pogojev za upravičenost, začasno uvajanje novih nadomestil, okrepitev obstoječih podpornih shem ter uvedba nujnih ukrepov, da se delavcem zagotovi ustrezen nadomestni dohodek.

Hkrati je kriza razkrila že obstoječe vrzeli v dostopu in pokritosti sistemov socialne zaščite v več državah članicah. Pregledi Odbora za socialno zaščito so potrdili, da niso bile zaščitene vse skupine prebivalstva in da se več skupin (zlasti samozaposleni in nestandardni delavci) še vedno sooča s težavami, saj so izpostavljeni večji gospodarski negotovosti in imajo slabši dostop do socialne zaščite. Začasni nujni ukrepi, kot so ureditve skrajšanega delovnega časa, v katere so bila vložena znatna finančna sredstva, niso pomagali vsem kategorijam delavcev v enaki meri. Predvsem pa so pregledi pokazali, dačasni ukrepi ne morejo prikriti potrebe po razširitvi socialne zaščite za tiste, ki niso kriti na trajnejši podlagi. V skladu s priporočilom Sveta o dostopu do socialne zaščite bodo potrebna dodatna prizadevanja za strukturno obravnavo pokritosti, ustreznosti in prenosljivosti pravic socialne zaščite.

Kriza je razkrila tudi obstoječe vrzeli pri zagotavljanju **socialne pomoči**. Veliko držav članic je sprejelo začasne ukrepe za podporo dohodkom gospodinjestev v zelo negotovem položaju. Med temi ukrepi so bili omilitev meril za upravičenost, poenostavitev upravnih postopkov, zvišanje ravni nadomestil, zagotavljanje dodatne pomoči v naravi ali izboljšanje storitev. Odzivi držav članic v zvezi s krizo so pokazali, kako pomembna je ustrezna zaščita dohodka. Večstranski pregledi so potrdili, da so na tem področju potrebne nadaljnje strukturne reforme. Z močnejšo zaščito minimalnega dohodka bi lahko podprli okrevanje in – ker ta zaščita deluje kot učinkovit avtomatski stabilizator – povečali odpornost gospodarstev in družb na prihodnje krize. V prihodnje morajo države članice okrepiti prizadevanja za učinkovitejše zagotavljanje ustrezne dohodkovne podpore, kar je močno povezano z dostopom do visokokakovostnih socialnih storitev in vključujočih trgov dela, v skladu s pristopom dejavnega vključevanja.

Zagotavljanje **socialnih storitev** je po pandemiji COVID-19 pod izjemnim pritiskom, saj je zaradi omejitve gibanja, pomanjkanja osebja, komunikacijskih problemov in težav pri usklajevanju z deležniki močno prizadeto izvajanje storitev. Uporaba spletnih orodij in drugih IKT je pripomogla k neprekinjenemu zagotavljanju storitev. Vendar je bilo zaradi dejavnikov, kot so socialno-ekonomski status, starost prejemnikov, teritorialne neenakosti in pomanjkanje infrastrukture izvajanje storitev za najranljivejše skupine ogroženo. SPC v svojih pregledih sicer priznava potencial novih tehnologij pri razvoju socialnih storitev v današnjih družbah, ki se nezadržno digitalizirajo, vendar bi morale države članice upoštevati, da imajo najranljivejše skupine specifične potrebe in da so, kar zadeva storitve, v večji meri odvisne od osebnih stikov. Še naprej si je treba prizadevati za učinkovitejše sodelovanje in usklajevanje med ponudniki storitev, da bodo ljudje imeli enotno kontaktno točko, prek katere bodo lahko dostopali do ustrezne podpore. V ta namen bi lahko dodatno okrepili zmogljivost zadevnih ponudnikov in usklajevanje njihovih ukrepov.

Delno ali celo popolno zaprtje šol in ustanov za varstvo otrok med pandemijo je morebiti poglobilo obstoječe neenakosti pri vključevanju v **vzgojo in varstvo predšolskih otrok**. V odziv na krizo zaradi COVID-19 ter na zaprtje šol in ustanov za varstvo otrok so številne države članice uvedle nujne ukrepe za podporo **staršem in oskrbovalcem**, npr. dodatne in začasne finančne ugodnosti ter neprekinjeno zagotavljanje otroškega varstva za kritične delavce. Strukturni ukrepi za povečanje udeležbe in izboljšanje kakovosti vzgoje in varstva predšolskih otrok, ki so jih sprejele države članice, vključujejo znižanje šoloobvezne starosti za predšolsko izobraževanje ali zagotavljanje splošnega brezplačnega dostopa do predšolskega izobraževanja, gradnjo in obnovo vrtcev ter povečanje podpore za vpisnino za vrtec. Še naprej bodo potrebna usmerjena prizadevanja v podporo otrokom, ki jim grozi revščina ali socialna izključenost.

Izkazalo se je, da je pri trenutni krizi **zelo prisotna razsežnost spola**. Zaradi zapiranja šol med pandemijo se je breme (neplačane) oskrbe povečalo tako za ženske kot moške, vendar so bile ženske bolj prizadete. Zaradi nezadostnosti (ali krčenja) vzgoje in varstva predšolskih otrok se je zmanjšala tudi podpora za udeležbo staršev (zlasti žensk) na trgu dela, čeprav je slednje še vedno eden najučinkovitejših načinov za odpravo temeljnih vzrokov revščine otrok.

Pomanjkanje cenovno dostopnih stanovanj, **brezdomstvo in stanovanjska izključenost** so vedno večji problem v EU. Zaradi pandemije se je število brezdomcev še povečalo, saj so si med krizo mnoga gospodinjstva težje privoščila ustrezno bivališče, otežena pa je bila tudi gradnja novih domov. Zlasti so bili prizadeti lastniki in zasebni najemniki z nizkimi dohodki, vendar so tudi ljudi s povprečnimi dohodki bremenili višji stanovanjski stroški in stroški vzdrževanja.

Ukrepi za zaščito imetnikov hipotekarnih kreditov in najemnikov so vključevali olajšave pri plačilih za stanovanja, hipotekarne kredite in druge gospodinjске izdatke, odlog deložacij za čas trajanja krize in nova nizko- ali brezobrestna posojila za posameznike. Nekatere države članice so okrepile tudi storitve podpore in oskrbe za brezdomce, in sicer so razširile zavetišča, nočna zavetišča preuredile v dnevna in razdeljevale pakete pomoči (hrano in higienske izdelke). Z načrti za cepljenje, ki so jih pripravile države članice, naj bi ustrezno pomagali ljudem v zavetiščih in brezdomcem, ki so na cesti. Pri strukturnih prizadevanjih za reševanje problema brezdomstva in stanovanjske izključenosti bi morali imeti prednost celostni pristopi, ki združujejo prevencijo, hiter dostop do trajne nastanitve in zagotavljanje omogočitvenih podpornih storitev. Obenem je treba pospešiti gradnjo novih socialnih stanovanj.

Reforme na področju pokojnin

Pokojnine so bile zaradi svoje znatne proračunske teže ter vse večjega socialnega pomena v kontekstu starajočih se evropskih družb in spreminjajočih se trgov dela že ob sami vzpostavitvi evropskega semestra prednostno področje. V zadnjih letih je približno tri četrtine držav članic prejelo priporočilo v zvezi z delovanjem njihovega pokojninskega sistema. Leta 2020 pa Svet zaradi posebnih okoliščin in izjemne narave krize zaradi COVID-19 ni izdal nobenega priporočila za posamezno državo v zvezi s pokojninami, čeprav so bila vprašanja glede pokojnin omenjena v uvodnih izjavah priporočil. Vsled temu je SPC prilagodil svoj pristop k pregledom, običajni pregledi za posamezne države na tem področju pa so potekali v obliki tematske razprave.

Med dotično razpravo se je jasno izkazalo, da so bile v vseh državah članicah javne pokojnine za večino upokojencev še naprej stabilen vir dohodka. V zvezi s tem je mogoče pričakovati, da bo kriza zaradi COVID-19, ki je znatno vplivala na trge dela in finančne trge, vplivala tudi na dohodke za starost in dodatno obremenila financiranje pokojninskih sistemov, pri katerih pa še niso v celoti vidni učinki pandemije.

Čeprav je bil kratkoročno vpliv pandemije na pokojninske sisteme razmeroma majhen, se soočamo s številnimi dolgoročnimi izzivi, povezanimi z ohranitvijo ustreznih pokojnin in vzdržnosti njihovega financiranja v kontekstu starajoče se družbe ter spreminjajočega se gospodarstva in trga dela. Države članice zaradi kompleksnosti izzivov izvajajo reforme v okviru večletnih ciklov.

V preteklih reformah je bil najobičajnejši pristop osredotočen na dvig dejanske upokojitvene starosti. V zadnjih letih so države članice, da bi spodbujale poznejše upokojevanje, zvišale zakonsko določene upokojitvene starosti, omejile dostop do predčasne upokojitve, spremenile zahteve glede prispevkov in okrepile zadevne spodbude oz. odvrčilne ukrepe. Prožnih možnosti upokojevanja, katerih namen je omogočati, da bo daljše delovno življenje lažje, in odvrčati od predčasnega upokojevanja, je vedno več. Številne reforme so vključevale uvedbo mehanizmov samodejnega prilagajanja, pri katerih so ključni pokojninski parametri, kot so upokojitvena starost ali prejemki, neposredno vezani na demografske spremembe.

Pri nedavnih reformah se kaže tudi trend postopnega opuščanja posebnih pokojnin, ki nekaterim skupinam prebivalstva zagotavljajo prednostno obravnavo. Z nekaterimi reformami se je izboljšal dostop do pokojninskih sistemov za ljudi, ki opravljajo drugačne vrste dela, tj. ljudi, ki nimajo stalne zaposlitve za polni delovni čas, vendar so še vedno prisotne znatne vrzeli. Pri nekaterih reformah je bila obravnavana tudi vloga dodatnih ali zasebnih pokojnin pri zagotavljanju dohodka za starost.

Tematska razprava SPC kaže, da bodo kljub sprejetim ukrepom potrebna dodatna prizadevanja za obravnavo izzivov v zvezi z ustreznostjo in vzdržnostjo, s katerimi se soočajo pokojninski sistemi po vsej EU. Države članice bi morale še naprej sprejemati ukrepe za podaljšanje delovnega življenja. Prizadevanja za prilagoditev upokojitvene starosti ali zahtev glede poklicne poti oziroma prejemkov ali odmernih stopenj, da bi odražali daljšo pričakovano življenjsko dobo, bi morali dopolnjevati prožni načini dela, vključno z možnostjo kombiniranja pokojnin in dohodka od dela. Z ozaveščanjem in prizadevanjem, da bi pri ljudeh povečali privlačnost pokojninskih sistemov bolj na začetku njihove poklicne poti, je mogoče vplivati na vedenje delavcev. V tem smislu bi morali daljše delovno življenje promovirati že na začetku poklicne poti in ne šele tedaj, ko bi se posameznik bližal upokojitveni starosti. Davčne spodbude za odložitev upokojitve ali za naložbe v dodatne pokojnine bodo še naprej pomembne, čeprav je treba skrbno preučiti njihov distribucijski učinek.

Hkrati gre pri zagotavljanju daljšega delovnega življenja za medsektorsko vprašanje, ki ga je treba obravnavati z ukrepi na različnih področjih. Nepogrešljiv pogoj za to pa je, da trgi dela dejansko omogočijo podaljšanje delovnega življenja, kar vključuje možnosti vseživljenjskega učenja ter zagotovitev prožnega, zdravega in varnega delovnega okolja, ki ustreza potrebam starejših delavcev. Da se starejšim delavcem omogoči, da ostanejo na delovnem mestu, je potreben dostop do visokokakovostnih zdravstvenih in socialnih storitev. Okrepljeno medsektorsko sodelovanje ter vključevanje socialnih partnerjev in organizacij civilne družbe ostajata pomembna dejavnika v razvoju strategij za daljše delovno življenje.

Iz pregledov SPC je tudi razvidno, da so delavci z nestandardno zaposlitvijo in samozaposleni še vedno premalo zaščiteni, kar spodkopava ustreznost pokojninskih sistemov in osnovo za njihove prispevke. Ti skupini, pa tudi delavci, ki na splošno prejemajo nižje dohodke, prav tako v manjši meri dostopajo do dodatnih pokojninskih shem. Potrebna so torej nenehna prizadevanja, da bi na podlagi priporočila Sveta o dostopu do socialne zaščite⁴ takim delavcem zagotovili ustrezno kritje in priložnosti za pridobitev pokojninskih pravic in da bi pokojninske sisteme prilagodili spreminjajoči se naravi dela zaradi boljše zaščite vseh delavcev.

⁴ Priporočilo Sveta z dne 8. novembra 2019 o dostopu delavcev in samozaposlenih oseb do socialne zaščite.

Pretekle reforme so običajno prispevale k stabilizaciji dolgoročnih odhodkov za pokojnine, vendar je bila pri tem pogosto žrtvovana prihodnja ustreznost pokojnin. Torej ostaja zagotavljanje zadostnih sredstev, s katerimi bi omogočili ustrezne prejemke in pokojninsko kritje, velik izziv. Razprave so pokazale, da se v številnih državah članicah trenutno prehaja od financiranja, ki temelji na prispevkih, k financiranju, ki temelji bolj na davkih. Zaradi različnih nacionalnih okoliščin utegne doseganje socialnih ciljev pokojninskih sistemov ob ohranjanju vzdržnosti terjati različne pristope financiranja po posameznih državah članicah.

SPC glede na te ugotovitve poziva k široki in odprti razpravi o tem, kako lahko pokojninski sistemi – in sistemi socialne zaščite na splošno – pripomorejo k ustreznim prejemkom, če upoštevamo staranje prebivalstva in spreminjajoče se trge dela. Podrobnejša analiza ključnih skupnih izzivov je dostopna v skupnem poročilu o ustreznosti pokojnin za leto 2021, ki sta ga pripravila SPC in Evropska komisija.

Reforme na področju zdravstvenega varstva

Pandemija COVID-19, zaradi katere so nacionalni zdravstveni sistemi pod pritiskom brez primere, je razkrila obstoječe strukturne pomanjkljivosti in izpostavila potrebo po okrepitvi pripravljenosti teh sistemov za boljše odzivanje na krizne dogodke v vseh državah članicah. Skladno s tem je bil v ciklu evropskega semestra 2020 velik poudarek na reformah s področja zdravstvenega varstva, saj so bile vse države članice v priporočilih za posamezne države pozvane, naj obravnavajo odpornost svojih sistemov.

Glede na posamezno državo članico pa je bilo izpostavljeno tudi naslednje: pomanjkanje delovne sile in delovni pogoji (BG, HR, CY, CZ, DK, EE, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, RO, SK, SI, ES in SE), razpoložljivost kritičnih medicinskih izdelkov in infrastrukture (BE, DK, EE, ES, FR, HU, IT, LV, LT, MT, RO, SK, SI, ES in SE), dostopnost, kakovost in razpoložljivost oskrbe (BG, CY, EL, HR, EE, FI, LT, LV, PT in RO), zdravstvena infrastruktura za e-zdravje in njegovo uvajanje (HR, CZ, FR, DE, ES, LU, LV, NL in PL), selitev oskrbe iz bolnišnic v ambulantne ustanove (AT, CZ, EE, HU, IE, MT in SK), splošno usklajevanje, upravljanje in integracija oskrbe (HR, CZ, FI, IT, LU in SK) ter finančna zmogljivost zdravstvenega sistema (BG, LV in PL).

Pri pregledih SPC za posamezne države in namenski tematski razpravi je bilo potrjeno, da so zaradi pandemije COVID-19 vse države članice sprejele nujne ukrepe, da bi podprle delovanje svojih zdravstvenih sistemov. **Financiranje zdravstva se je** s prerazporeditvijo sredstev iz drugih postavk nacionalnega proračuna in iz več instrumentov EU **znatno povečalo**. Dodatna sredstva so bila uporabljena za povečanje zmogljivosti intenzivne nege ter zagotovitev razpoložljivosti kritične medicinske opreme in zdravstvenega osebja. Številne države članice so poskrbele tudi za kompenzacijo finančnih izgub, ki so jih utrpele bolnišnice, izvajalci zdravstvenih dejavnosti in zdravstvene ustanove zaradi sprememb, povezanih s COVID-19, v povpraševanju in ponudbi zdravstvene oskrbe, na primer bolnišnične postelje, ki so ostale prazne, potem ko so bila načrtovana zdravljenja prestavljena zaradi krize.

Kriza je tudi pokazala, da se številne države članice soočajo s perečim problemom, tj. **strukturnim pomanjkanjem zdravstvenih delavcev**. Vse države članice so uvedle izredne ukrepe kot pomoč številčno okrnjenemu zdravstvenemu osebju ob izbruhu pandemije. Bolnišnično osebje v prvi bojni liniji je prejelo dodatno nadomestilo, v številnih državah članicah pa so bile vzpostavljene storitve za podporo duševnemu zdravju. Priložnosti za usposabljanja, ki naj bi omogočala lažjo prerazporeditev osebja, je bilo več, študenti medicine, prostovoljci in vojaško osebje pa so bili napoteni, da bi opravljali nekatere neklinične naloge.

Spremenjene so bile tudi vloge in odgovornosti zdravstvenih delavcev na individualni in organizacijski ravni. V bolnišnicah je bilo obstoječe osebje v okviru obvladovanja izbruha pandemije prerazporejeno in dodeljene so mu bile druge naloge. Zaradi optimizacije kliničnih vlog je bila spremenjena organizacija poti, po katerih se zagotavlja oskrba, ki ni povezana s COVID-19. Vloga lokalnih lekarnarjev in splošnih zdravnikov je v številnih državah vsaj začasno okrepljena, da bi se zmanjšala potreba po zdravniških pregledih za bolnike, ki nimajo COVID-19. Z namenom dolgoročnega obravnavanja izzivov, povezanih z delovno silo, so številne države članice poročale, da so sprejele ukrepe, s katerimi naj bi financirale ustvarjanje dodatnih delovnih mest v zdravstvu, povečale privlačnost zdravstvenega poklica ter obstoječemu osebju omogočale dodatna usposabljanja in specializacije. V fazi neposredno po pandemiji je treba skrbno preučiti obremenitev zdravstvenih delavcev zaradi zaostankov pri načrtovanih zdravstvenih posegih, ki so bili prestavljeni zaradi krize.

Kriza je izpostavila **pomembnost močnih varnostnih mrež** pri zagotavljanju dostopa do zdravstvenega varstva za najranljivejše skupine in **strateško potrebo po učinkovitem usklajevanju med socialnimi sistemi in sistemi zdravstvenega varstva**. Zdi se, da so države članice z ukrepi za zagotovitev finančne podpore in neprekinjenega dostopa do zdravstvenega varstva ublažile – ne pa tudi izničile – učinek pandemije na najranljivejše skupine, ki so doslej najbolj občutile zdravstvene posledice pandemije. Poleg tega so bili zaradi osredotočenosti na bolnike s COVID-19 in nujne oskrbe, ki so jo ti potrebovali v začetni fazi pandemije, morda zanemarjeni glavni socialni dejavniki, ki so krivi za večjo podvrženost šibkemu zdravju; to vključuje dejavnike, kot so osamljenost, nezdrava življenjski slog in fizično okolje, pa tudi druge socialne probleme, npr. stanovanjske razmere, dolgove in stres.

V obdobju po pandemiji bi se morale države članice ponovno **osredotočiti na preventivo in spodbujanje zdravja** ter okrepiti prizadevanja za **boljše zagotavljanje primarnega zdravstvenega varstva**. To bi lahko pripomoglo k boljšim zdravstvenim rezultatom za prebivalstvo, hkrati pa zmanjšalo potrebo po specializiranem zdravstvenem osebju in dragi bolnišnični oskrbi. Še vedno je nujno treba na podlagi kratkoročne podpore sprejeti ukrepe, ki bodo v skladu z evropskim stebrom socialnih pravic omogočali dolgoročne izboljšave. Številni vidiki, ki bi jih lahko uporabili v ta namen, ne zadevajo zdravstvenega področja; to so npr. delo in delavci, izobraževanje, fizični življenjski prostor in socialna varnost. To pomeni, da je potrebno intenzivnejše **medsektorsko sodelovanje** med ministrstvi in tudi deležniki.

Izbruh COVID-19 pa je **spodbudil tudi inovacije**. V prizadevanju za omejitev širjenja virusa ob ohranjanju kakovosti storitev primarnega zdravstvenega varstva se je v državah članicah brez primere povečala uporaba telemedicine in drugih digitalnih rešitev. Širša uporaba telemedicine bi lahko z nadomestitvijo obiskov v živo in racionalizacijo ocenjevanja potreb po storitvah izboljšala dostop do zdravstvene oskrbe, zmanjšala skupne stroške in regionalne neenakosti pri dostopu ter prispevala k odpravljanju pomanjkanja zdravstvenih delavcev.

Inovacije pri zagotavljanju zdravstvenih storitev pa utegnejo biti tudi nevarne, saj se lahko zaradi njih poveča digitalni razkorak, povezan z omejenimi digitalnimi kompetencami in dostopom do informacijskih tehnologij. To bi lahko negativno vplivalo na družbene skupine v slabšem socialno-ekonomskem položaju ali na ljudi na območjih z manj razvito digitalno infrastrukturo. Takšnim skupinam je treba zagotoviti dodatne informacije in podporo, da ne bi bile zapostavljene. Za spodbujanje dostopa do kakovostnega zdravstvenega varstva za vse bo morda treba tudi v prihodnje vztrajati pri mešanem pristopu, ki kombinira zagotavljanje zdravstvenih storitev v digitalni obliki in v živo.

Številne države članice, ki razmišljajo bolj dolgoročno, nadaljujejo **izvajanje reform zdravstvenega varstva**, ki so jih začele že pred pandemijo. Spet druge so razkrile nove celovite načrte za reformo zdravstvenega sistema, v katerih so za obdobje več let in s pomočjo sredstev EU predvidene znatne nove naložbe v zdravstveni sektor in sektor dolgotrajne oskrbe. Več držav članic prav tako vzpostavlja preiskovalne odbore, ki naj bi se učili na izkušnjah, pridobljenih med krizo. Z upoštevanjem ugotovitev takih preiskav bi lahko prišli do boljših ukrepov za pripravljenost na prihodnje krize.

Reforme na področju dolgotrajne oskrbe

Zaradi močnega vpliva pandemije COVID-19 na zagotavljanje dolgotrajne oskrbe se je pokazala potreba po preučitvi dogajanja tudi v tem sektorju. Leta 2020 so bile tri države članice (FI, PT in SI) v priporočilih za posamezne države pozvane, naj izboljšajo dostop do sistemov dolgotrajne oskrbe in okrepijo njihovo odpornost. Nadaljnja vprašanja, kot so vzdržnost, stroškovna učinkovitost, dostop, cenovna sprejemljivost in kakovost oskrbe, so bila za številne države članice vključena v uvodne izjave priporočil za posamezne države za leto 2020.

Pregledi SPC in s tem povezane tematske razprave so potrdili, da je pandemija močno prizadela sisteme dolgotrajne oskrbe. Od vseh smrti, povezanih s COVID-19, so znaten delež predstavljali umrli v domovih za starejše, to pa zaradi dovzetnosti tamkajšnjih oskrbovancev za bolezen in, zlasti v prvih mesecih izbruha, zaradi problemov, povezanih z zmogljivostjo testiranja, in pomanjkanja osebne zaščitne opreme. Omejevanje socialnih stikov in izolacija sta pogosto negativno vplivala na zdravje (predvsem duševno zdravje) in dobro počutje oskrbovancev v ustanovah za dolgotrajno oskrbo. Za neformalne oskrbovalce, ki so večinoma ženske, je bilo usklajevanje poklicnega življenja in oskrbe dodatno oteženo. V nekaterih državah so strokovni izvajalci pomoči omejili svoje storitve, zaradi česar so bili oskrbovalci pod še večjim psihološkim pritiskom.

Javni organi so se na številne izzive odzvali tako, da so uvedli več kratkoročnih ukrepov, da bi ohranili zagotavljanje dolgotrajne oskrbe ter obvarovali življenja oskrbovancev in negovalcev. Tesno sodelovanje socialnih in zdravstvenih organov je bilo izpostavljeno kot posebej pomembno pri zaježitvi pandemije, vendar so pregledi SPC pokazali, da bi bilo treba okrepiti sodelovanje med socialnimi službami in sistemi zdravstvenega varstva.

Ne glede na pandemijo COVID-19 si morajo države članice ob upoštevanju staranja evropskega prebivalstva še naprej prizadevati za rešitev strukturnih izzivov, povezanih z dolgotrajno oskrbo. Med drugim morajo najti način, da omogočijo dostop do ustreznih, cenovno sprejemljivih in kakovostnih storitev dolgotrajne oskrbe za vse, ki jo potrebujejo, zagotovijo ustrezno delovno silo na področju dolgotrajne oskrbe in pomagajo neformalnim oskrbovalcem ter financirajo sisteme dolgotrajne oskrbe v času, ko narašča povpraševanje po oskrbi, delovna sila pa se krči. Podrobnejša analiza ključnih skupnih izzivov je dostopna v skupnem poročilu o dolgotrajni oskrbi za leto 2021, ki sta ga pripravila SPC in Evropska komisija.

Priloga 1: Sklepi za posamezne države na podlagi večstranskega nadzora EMCO

Priloga 2: Sklepi za posamezne države iz večstranskih pregledov izvajanja, ki jih je opravil SPC

Priloga 3: Sklepi za posamezne države na podlagi skupnih večstranskih pregledov EMCO in SPC